การพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพของวิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

DEVELOPING NURSING STUDENT NETWORK AND CAPACITY BUILDING MODEL FOR HEALTH PROMOTION LEADER IN THE ROYAL THAI NAVY COLLEGE OF NURSING

วัชราพร เชยสุวรรณ และคณะ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบเครือข่าย และแกนนำนักศึกษาพยาบาลด้านการสร้างเสริมสุขภาพทั้งมิติความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และทักษะเพื่อเสริมความเข้มแข็งและความเป็นผู้นำให้กับนักศึกษาพยาบาลแกนนำ นักศึกษาพยาบาลที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ เป็นนักเรียนพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 จำนวน 61 คน และมีอาจารย์พี่เลี้ยง จำนวน 5 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 วงจร ได้แก่วงจรที่ 1 การเรียนรู้สู่ศักยภาพการเป็นแกนนำ วงจรที่ 2 การใช้ทักษะการเป็นแกนนำโดยการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน และวงจรที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการถอดบทเรียนทั้งในสถาบัน และระหว่างสถาบัน รูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1)แกนนำนักศึกษาควรมีความรู้และทักษะเฉพาะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนงานและโครงการ การมีจิตอาสา ตระหนักถึงภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล ประสบการณ์เดิมและความสามารถที่หลากหลาย และความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อน 2) สิ่งเกื้อหนุน ที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำในแกนนำนักศึกษา 3) กระบวนการในการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำในแกนนำนักศึกษา และ 4) ศักยภาพของภาวะผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นในแกนนำนักศึกษา ประกอบด้วย ทักษะการทำงานเป็นทีม การคิดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น และชุมชน การให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ และการสร้างสื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

คำสำคัญ: เครือข่ายแกนนำนักศึกษาพยาบาล, การพัฒนาศักยภาพ, ผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ

Abstract

The purpose of this research was to develop nursing student networks and capacity building model for health promotion leader in term of knowledge, comprehension, attitude and general experiences to promote and strengthen their capacity to lead as nursing student leaders. There were 61 nursing students of the second academic year who volunteered to take part in the project together with 5 mentors. Operation patterns were applied from a participatory action research cycle of combined operations. It was found that the whole process to develop the nursing student leaders according to the measures of research cycle on a combined operations which composed of 3 cycles, take for instants: 1) Learning to reach the level of being a perfect leader. 2) Making use of experience as a leader by organizing health promotion activities in the community. 3) Knowledge sharing of intra-institution and between institutions. There were 4 main compositions dealing with how to develop the leaders:1)The nursing student leaders themselves should be well educated and have certain experience in health promotion and planning the project. They must possess a public mind and always aware of dignity and profile of being professional nurses.2) Supportive to encourage leadership of the nursing students. 3) The procedures to deal with how to build up leadership among the leaders. 4) Capacity of health promotion leader included efficiency of how to work in team, how to think and solve problems, create interrelation with the public, creative thinking and create health promotion media.

Keywords: nursing student network, capacity building, health promotion leader

* วัชราพร เชยสุวรรณ ค.ด.; สมใจ ศุภนาม,กศ.ม.; นภัสกมล เพชรนรรัตน์,กศ.ม.; แสงดาว การุณยวนิช, ศศ.ม.; เอมอร พลชาติ, พย อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พยาบาลเป็นบุคลากรสุขภาพที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนทุกกลุ่มอายุ บทบาทนี้ได้ถูกกำหนดไว้ชัดเจนในพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาสำหรับพยาบาลทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในปัจจุบัน ก็ยังคงเน้นที่การดูแลผู้ที่เจ็บป่วยในแต่ละวัย และยังมีความด้อยในเนื้อหาสาระ แนวคิด ทฤษฎี และทักษะในการส่งเสริมสุขภาพ[1] เช่นเดียวกับ Maltby & Robinson[2] กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับพยาบาลมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบสุขภาพ ซึ่งเน้นที่การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค และจากการสำรวจความรู้ ทักษะและความต้องการการพัฒนาของพยาบาลผู้ปฏิบัติงานด้านส่งเสริมสุขภาพ ในโรงพยาบาลของรัฐทุกสังกัดพบว่า ความรู้และทักษะที่พยาบาลต้องการพัฒนาเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ การจัดการความเครียด การออกกำลังกายในผู้ป่วยประเภทต่างๆ การปรับพฤติกรรม ความรู้เรื่องอาหารเฉพาะโรค และการบริหารจัดการโครงการ[3] ปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาทางการพยาบาลทั่วประเทศอยู่จำนวนมาก สามารถผลิตพยาบาลซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในการผลิตบุคลากรสายวิชาชีพ จึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องพัฒนาสถาบันให้เป็นต้นแบบแห่งการสร้างเสริมสุขภาพ โดยสร้างภาคีเครือข่ายสมัชชานักศึกษาพยาบาลผู้นำ และมีการขยายผลในมิติการสร้างเสริมสุขภาพในระยะยาวและเผยแพร่ไปยังสถาบันการศึกษาทุกระดับต่อไป

วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ เป็นสถาบันการศึกษาพยาบาลที่สมทบคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีภารกิจในการผลิตบุคลากรต้นแบบการดูแลสุขภาพซึ่งเป็นขุมพลังในการขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพ จึงได้จัดทำแผนงานวิจัยเพื่อกาพัฒนาพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพอย่างยั่งยืนด้านการออกกำลังกาย การบริโภคและการจัดการความเครียดอย่างมีส่วนร่วมของบุคลากรและนักศึกษาพยาบาลร่วมกับคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันสมทบขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2551 ผลศึกษาพบว่านักศึกษาพยาบาลเป็นกลุ่มทรัพยากรบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะกลายเป็นผู้นำ หรือต้นแบบด้านสุขภาพให้กับชุมชนและจะเป็นผู้ที่รับช่วงต่อในการรับผิดชอบดูแลสุขภาพ ป้องกันโรคและสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนในอนาคต[4] ดังนั้นเพื่อให้นักศึกษาพยาบาลได้รับการเตรียมความพร้อมด้านการสร้างเสริมสุขภาพอย่างเพียงพอทั้งมิติด้านความรู้ ทัศนคติ และทักษะที่จำเป็น จึงได้วางแผนการพัฒนาศักยภาพด้านการสร้างเสริมสุขภาพให้กับนักศึกษาพยาบาล และเสริมพลังการเรียนรู้ด้วยการสานเป็นเครือข่ายนักศึกษาพยาบาลสร้างเสริมสุขภาพในอนาคตต่อเนื่องและเน้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักศึกษาพยาบาลเหล่านี้อย่างสมดุล ครอบคลุมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้านหลักๆ 3 ด้าน คือ การบริโภค การออกกำลังกาย และการจัดการความเครียด และเน้นการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ ด้วยการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ริเริ่มพัฒนากิจกรรมตามกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมีอาจารย์เป็นพี่เลี้ยง และมีการจัดสมดุลของการส่งเสริมปัจจัยทางบวก กับการสกัดกั้นปัจจัยทางลบให้เหมาะสมในแต่ละพฤติกรรม ผ่านโอกาสในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อให้เสริมกับวิชาความรู้ และประสบการณ์ในหลักสูตรปกติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ฝังลึกและเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายและแกนนำนักศึกษาพยาบาลด้านการสร้างเสริมสุขภาพทั้งมิติความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และทักษะเพื่อเสริมความเข้มแข็งและความเป็นผู้นำให้กับนักศึกษาพยาบาลแกนนำ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการดำเนินการวิจัย ประยุกต์จากวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการร่วมมือระหว่างอาจารย์พี่เลี้ยงและนักศึกษาพยาบาล มาร่วมดำเนินการ 1) วางแผน (plan) 2) การปฏิบัติตามแผน (act) 3) การสังเกต (observe) และ 4) การสะท้อนผลการปฏิบัติ (reflect) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม ซึ่งนอกจากตัวผู้วิจัย ที่เป็นเครื่องมือหลักแล้ว ผู้วิจัยยังใช้เครื่องมืออื่นๆ อีก คือ แบบสอบถาม แบบบันทึกข้อมูล กล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียง สมุดบันทึกภาคสนาม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล และร่วมในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย 1) คณาจารย์ จำนวน 5 คน และ 2) นักเรียนพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 2 จำนวน 61 คน โดยเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติแบบบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้สถิติ paired-t test

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย การเตรียมการวิจัยและการดำเนินการวิจัย

การเตรียมการวิจัย

1. ทีมงานเครือข่ายศึกษาและทำความเข้าใจกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชุมแลกเปลี่ยนการจัดทำโครงการและสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

2. อาจารย์พี่เลี้ยงชี้แจงโครงการและถามความสมัครใจนักศึกษา ที่จะเป็นแกนนำนักศึกษา จำนวน 61 คน

3. อาจารย์พี่เลี้ยงประชุมเชิงปฏิบัติการ ฝึกทักษะการเป็นผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพกาย จิต สังคม และจิตปัญญา และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้มีทักษะการเป็นพี่เลี้ยง และการดำเนินกิจกรรมโครงการ

4. แกนนำนักศึกษาและอาจารย์พี่เลี้ยงร่วมกันพัฒนาสื่ออุปกรณ์ โปสเตอร์ วีซีดี หนังสือคู่มือการสร้างเสริมสุขภาพกาย จิต สังคม จิตปัญญา ครอบคลุมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ 3 ด้าน ได้แก่ การบริโภค การออกกำลังกาย และการจัดการความเครียด

5. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นแกนนำเครือข่ายจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารการสร้างเสริมสุขภาพทางเครือข่ายอินเตอร์เน็ต (http://www.tobaccofree.ns.mahidol.ac.th/hpnursebkk/) โดยให้อาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษาพยาบาลแต่ละสถาบันสมัครสมาชิก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ต และให้สถาบันเครือข่ายแต่ละสถาบันรับผิดชอบดูแลฐานข้อมูล ประจำเดือน

การดำเนินการได้ดำเนินการเป็น 3 วงรอบ โดยในแต่ละวงรอบประกอบด้วย 1) วางแผน 2) การปฏิบัติตามแผน 3) การสังเกต และ 4) การสะท้อนผลการปฏิบัติ ดังนี้

1. พัฒนาทีมแกนนำนักศึกษาพยาบาลตามแผนที่กำหนด โดยมีการอบรมพัฒนาศักยภาพ ตามแนวทางการให้การปรึกษา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเสริมพลัง โดยมีการประเมินระดับความรู้ ทัศนคติ ทักษะและศักยภาพการเป็นแกนนำ ของนักศึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการ

2. แกนนำนักศึกษาวางแผนจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน และประเมินความคิดเห็นของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

3. อาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษาประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเดือนละ 1 ครั้ง รวมจำนวน 3 ครั้งเพื่อเสริมพลัง และติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพ

4. อาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษาร่วมกันดำเนินการตามแผนที่วางไว้ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานหลังการทำกิจกรรมพร้อมบันทึกความก้าวหน้า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และปัจจัยอุปสรรควิธีการดำเนินงานทุกกิจกรรมเพื่อการปรับปรุงพัฒนาเป็นรูปแบบที่ชัดเจนและดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป

5. ประชุมถอดบทเรียนเครือข่ายแกนนำนักศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพกาย จิตสังคม และจิตปัญญา ภายในสถาบัน จำนวน 1 ครั้ง และประเมินระดับความรู้ ทัศนคติ ทักษะและศักยภาพการเป็นแกนนำ ของนักศึกษา หลังเข้าร่วมโครงการและระหว่างสถาบันเครือข่าย จำนวน 1 ครั้ง

ผลการวิจัย

ตอนที่1 การพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย

1.1 กระบวนการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 วงจร ได้แก่วงจรที่ 1 การเรียนรู้ศักยภาพการเป็นแกนนำ วงจรที่ 2 การใช้ทักษะการเป็นแกนนำ และ วงจรที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.2 ผลการวิเคราะห์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะการปฏิบัติพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ และศักยภาพผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ของแกนนำนักศึกษาก่อน - หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า

ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ แกนนำนักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 100.00 แกนนำนักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพโดยภาพรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แกนนำนักศึกษามีความรู้ด้านการบริโภคก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ทัศนคติต่อการสร้างเสริมสุขภาพ แกนนำนักศึกษามีทัศนคติต่อการสร้างเสริมสุขภาพโดยรวม ค่อนทางบวกทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ และแกนนำนักศึกษามีทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพทั้งโดยรวมและรายด้าน ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ แกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวกับ การสร้างเสริมสุขภาพ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ส่วนมากอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 44.80 รองลงมาการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็น ร้อยละ 31.00 และหลังเข้าร่วมโครงการ แกนนำนักศึกษา มีการปฏิบัติส่วนมากอยู่ในระดับดีเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 42.60 รองลงมามีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 39.30 แกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพโดยรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติด้านการบริโภคก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .0

ศักยภาพแกนนำนักศึกษา แกนนำนักศึกษาขณะที่ร่วมกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพกับกลุ่มเพื่อน มักเปิดโอกาสและยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนและประชุมร่วมกันกำหนดทิศทางวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมในกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 100.00

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาเครือข่าย และแกนนำนักศึก

พยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพของวิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

2.1 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ

รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพเป็นเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายและแกนนำนักศึกษาพยาบาล ผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพองค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย อาจารย์และแกนนำนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร รวม 6 แห่ง ประกอบด้วย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก วิทยาลัยพยาบาลทหารอากาศ วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ และวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายเครือข่ายแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพทางร่างกาย จิตปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการนำร่องต่อเนื่อง และพัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพแกนนำนักศึกษาพยาบาลด้านการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อร่วมกับการเรียนรู้ระหว่างสถาบัน และตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาต่อไป อาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษาพยาบาลของแต่ละสถาบัน มีจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาล ผู้นำสร้างเสริมสุขภาพให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สมาชิกเครือข่ายทั้งอาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษามีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ อาทิ เช่น กิจกรรมการพัฒนาทักษะการเป็นแกนนำนักศึกษา การจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน กิจกรรมการถอดบทเรียนทั้งภายในสถาบันระหว่างสถาบันและชุมชน มีการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย โดยการพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การโทรศัพท์และการใช้เครือข่ายอินเตอร์เน็ต

กระบวนการทำงานของเครือข่าย เริ่มจากการที่คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นแม่ข่ายและได้เชิญสถาบันการศึกษาพยาบาลที่สนใจเข้าร่วมโครงการอีก 5 แห่ง เข้ามาศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และพัฒนากิจกรรมร่วมกัน มีการรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย โดยมีการสื่อสารระหว่างสมาชิกและภาคีในเครือข่ายเพื่อให้ฝ่ายต่างๆ ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน ผ่านทางเครือข่ายอินเตอร์เน็ต อาทิเช่น จดหมายอิเล็คทรอนิก website และโทรศัพท์ สมาชิกเครือข่ายมีการเสริมสร้างกระบวนการการเรียนรู้โดยใช้ การฝึกอบรมทั้งอาจารย์พี่เลี้ยง และแกนนำนักศึกษา การจัดกิจกรรมในชุมชนและมีการถอดบทเรียนร่วมกัน มีการพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมในการพัฒนา ความเป็นเครือข่ายในยุคใหม่ โดยการใช้เครือข่ายอินเตอร์เน็ต

2.2 รูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ

รูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. แกนนำนักศึกษา ประกอบด้วย 1) ความรู้ และทักษะเฉพาะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ 2) ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนงานและโครงการ 3) จิตอาสา ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม 4) ทัศนคติทางบวกต่อการสร้างเสริมสุขภาพ 5) คุณลักษณะและภาพลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล 6) ประสบการณ์เดิม และความสามารถที่หลากหลาย 7) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อนนักศึกษา

2. ระบบ/สิ่งเกื้อหนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำในนักศึกษา ประกอบด้วย 1) การมีทรัพยากรที่เพียงพอ ทั้งการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ 2) บรรยากาศในการทำงานที่สนุก อิสระและยืดหยุ่น 3) การสนับสนุนจากอาจารย์พี่เลี้ยง ประกอบด้วย การเสริมสร้างพลังอำนาจแกนนำนักศึกษา การเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสนับสนุนและจัดหาทรัพยากร การกำกับติดตาม การสร้างโอกาสเรียนรู้ให้กับนักศึกษา 4) การทำงานแบบเครือข่าย โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มนักศึกษา ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ นักศึกษากับชุมชน และสถาบันการศึกษาพยาบาลอื่น ๆ

3. กระบวนการ หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำในนักศึกษาตามกระบวนการ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน กระบวนการจะหมุนกลับจนรูปแบบเกิดขึ้น และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจำนวน 3 วงรอบ โดยในแต่ละวงรอบจะดำเนินการ ดังนี้ 1) การวางแผน 2) การปฏิบัติตามแผน 3) การสังเกต 4) การสะท้อนผลการปฏิบัติ และ

4. ศักยภาพของภาวะผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นในนักศึกษา ประกอบด้วย 1) ทักษะการทำงานเป็นทีม 2) ทักษะการคิดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 3) ทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น และชุมชน 4) ทักษะการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน 5) ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์โครงการสร้างเสริมสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ 6) ทักษะการสร้างสื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

ตอนที่ 3 กลวิธีการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ

กลวิธีการพัฒนาแบบเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและแกนนำนักศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้ 1) การเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับแกนนำนักศึกษา 2) การให้แกนนำนักศึกษามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนกระบวนการ 3) การปฏิบัติกิจกรรมครอบคลุมทั้ง 3 พฤติกรรมแบบองค์รวม 4) การทำงานเป็นทีม 5) การดำเนินงานแบบเครือข่ายระหว่างสถาบัน และสถาบันกับชุมชน 6) การปฏิบัติกิจกรรมที่มีความสนุก มีอิสระภาพทางความคิด และมีบรรยากาศการทำงานที่ดี

ปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาแกนนำนักศึกษา

1. ด้านการบริหารและอาจารย์พี่เลี้ยง ได้แก่ การสนับสนุนจากฝ่ายบริหารและคณาจารย์ ให้การสนับสนุนทั้งด้านเวลาที่ให้แกนนำนักศึกษาไปจัดกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ สถานที่และการให้คำปรึกษา

2. การเห็นคุณค่า/ ประโยชน์ของการปฏิบัติกิจกรรม ได้แก่ การที่แกนนำนักศึกษามีความคิดทางบวกต่อการสร้างเสริมสุขภาพทั้ง 3 ด้าน ทำให้เกิดความตระหนัก การเสียสละเวลาส่วนตัว และเสริมสร้างจิตอาสาให้เกิดกับนักศึกษา

3. ภาพลักษณ์ของการเป็นพยาบาล ได้แก่ การที่แกนนำนักศึกษาต้องไปเป็นพยาบาลวิชาชีพในอนาคต ซึ่งพยาบาลต้องเป็นตัวอย่างที่ดีด้านการส่งเสริมสุขภาพ และเป็นผู้นำด้านสุขภาพ

4. การมีทรัพยากรอย่างเพียงพอ ได้แก่ เงินทุน สื่อต่าง ๆ

5. การมีความสามารถหลากหลายของแกนนำนักศึกษา ทำให้แกนนำนักศึกษาประยุกต์ความสามารถและประสบการณ์เดิมมาใช้ในการจัดกิจกรรม

ปัจจัยอุปสรรคต่อการพัฒนาแกนนำนักศึกษา

1. นักศึกษามีภาระงานในด้านการเรียน การฝึกปฏิบัติงาน ได้แก่ การไปศึกษาผู้ป่วยบนหอผู้ป่วย ไปทำกิจกรรมนอกหน่วย ศึกษาค้นคว้านอกหน่วย ทำให้มีเวลาว่างในการรวมกลุ่มมีน้อย และการติดต่อประสานงานภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มในบางครั้งไม่ราบรื่น

2. การไม่คุ้นเคยกับการจัดกิจกรรมในชุมชน ทำให้แกนนำนักศึกษามีการวางแผนงานโครงการที่จะจัดในชุมชนได้ไม่ชัดเจนในระยะแรก

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพของวิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายรวม 3 ประเด็น ได้แก่

1. ความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า แกนนำนักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ อยู่ในระดีมาก คิดเป็นร้อยละ 100.00 แกนนำนักศึกษามีความรู้เกี่ยวการสร้างเสริมสุขภาพโดยภาพรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายดพบว่า แกนนำนักศึกษามีความรู้ด้านการบริโภคก่อนและหลังร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 การวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมิตรา โพธิ์ปาน[5] ที่ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพยาบวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณพบว่า พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรสาธารณสุข มีความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพในระดับมาก แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าแกนนำนักศึกษามีความรู้ด้านการบริโก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสที่ระดับ .05 นั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่แนำนักศึกษาให้ข้อมูลว่า ได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริโภคที่เหมาะมากขึ้น และนำมาประยุกต์ใช้กับการบริโภคของตนเอง และให้แนะนำผู้อื่นได้

จากผลการวิจัยพบว่า แกนนำนักศึกษามีทัศนคติต่อการสร้างเสริมสุขภาพโดยรวม ค่อนทางบวกทั้งก่อนและหลังเข้าร่โครงการ แกนนำนักศึกษามีทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภทั้งโดยรวมและรายด้านก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยสุมิตรา โพธิ์ปาน[5] ที่ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติงานด้การส่งเสริมสุขภาพของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบสังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีทัศนคติด้านการเสริมสุขภาพระดับดี แต่ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อติญาศรเกษตริน และอรวรรณ ชัยพันธุ์[6] ที่พัฒนารูปแบบการเสริมสเจตคติต่อการส่งเสริมสุขภาพ สำหรับนักศึกษาพยาบาล ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีเจตคติต่อการส่งเสริมสุขภาพหลังใช้แบบดีกว่าก่อนใช้รูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นเช่นนี้เพราะว่า แกนนำนักศึกษามีทัศนคติค่อนทางบวกต่อการสร้างเสริมสุขภาพก่อนเข้าร่วมโครงการอยู่แล้ว รวมทั้งมีคะแเฉลี่ยของทัศนคติต่อการสร้างเสริมสุขภาพอยู่ในระดับสูง จึงทำทัศนคติก่อน และหลังเข้าร่วมโครงการไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยพบว่า แกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวการสร้างเสริมสุขภาพ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ส่วนมากอยู่ในระดี แกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภโดยรวม ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันอย่างไนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แกนนำศึกษามีการปฏิบัติด้านการบริโภคก่อนและหลังเข้าร่วมโครง

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ผลการโพธิ์ปาน5 ที่ศึกษาความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่า พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีการปฏิบัติงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพในระดับมาก ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติด้านการส่งเสริมสุขภาพ และทัศนคติด้านการส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ และไปในทิศทางเดียวกัน เช่นเดียวกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่ทัศนคติมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพของแกนนำนักศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการรับประทานอาหารเช้าเป็นมื้อที่ต้องรับประทาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และแกนนำนักศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวกับการรับประทานอาหารมื้อเช้าเป็นประจำทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 93.4

2. ศักยภาพแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ

การพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพในการวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 3 วงรอบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) แกนนำนักศึกษา 2) ระบบ/สิ่งเกื้อหนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำในแกนนำนักศึกษา 3) กระบวนการในการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำในแกนนำนักศึกษา และ 4) ศักยภาพของภาวะผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นในแกนนำนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะ การคิดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและชุมชน ทักษะการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์โครงการสร้างเสริมสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และทักษะการสร้างสื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ นันวรรณ สุวรรณรูป[7] ที่กล่าวถึงศักยภาพหลักของพยาบาลในการส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 1) ความรู้เรื่องบุคคล 2) ความรู้เฉพาะเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ และ 3) ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวและชุมชน รวมทั้งมีทักษะที่จำเป็นของพยาบาล เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีสมรรถนะในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ การแก้ไขปัญหา การทำงานเป็นทีม การให้ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้และการสอนที่เหมาะสมกับกลุ่มประชากรในแต่ละวัย

3. เครือข่ายแกนนำนักศึกษาพยาบาล

จากการดำเนินงานพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาลผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ ของสถาบันการศึกษาพยาบาล ในเขตกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องของการดำงานแบบเครือข่ายกับทฤษฎีการสร้างเครือข่าย พบว่า มีความสอดคล้องกัน ซึ่งเสถียร จิรรังสิมันต์[8] กล่าวว่า กระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น จะเห็นได้ว่าเครือข่ายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคีร่วม โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็กๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมายและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนั้นพวงรัตน์ บุญญานุรักษ์[9] กล่าวถึง แนวทางปฏิบัติหลายประการในการพัฒนาเครือข่ายอย่างมีประสิทธิผล คือ วิธีการสร้างเครือข่ายแบบ WIN-WIN คือได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายและการติดตามเครือข่าย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเพื่อจะได้ทราบว่าการปฏิบัติกิจกรรมได้ผลมากน้อยเพียงใด มีอุปสรรคอะไรบ้าง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ในการทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนอาจมีเหตุกระตุ้นให้นักศึกษาไม่พอใจ ซึ่งแกนนำนักศึกษามักใช้วิธีการหลีกเลี่ยงไม่ปะทะอารมณ์ ดังนั้นในการพัฒนาศักยภาพแกนนำนักศึกษา ควรเน้นที่ศักยภาพการจัดการความขัดแย้งให้กับแกนนำนักศึกษาด้วย

2. ในกระบวนการพัฒนาแกนนำนักศึกษาผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ องค์ประกอบหลักก็คือ ตัวนักศึกษาเอง ดังนั้น ควรมีการพิจารณาความสามารถที่โดดเด่นของแกนนำนักศึกษาแต่ละคน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

3. การสะท้อนผลการปฏิบัติ ในระยะดำเนินกิจกรรมควรทำเป็นระยะๆ เพื่อลดปัญหาและอุปสรรค และเสริมสร้างปัจจัยเอื้อในการดำเนินกิจกรรม และการกำกับติดตามโดยใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีประกอบกัน เช่น การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นต้น

4. จากผลการวิจัย แกนนำนักศึกษายังขาดความมั่นใจในการให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพแก่ชุมชน ดังนั้นควรส่งเสริมให้แกนนำนักศึกษามีความรู้ และทักษะการให้คำปรึกษาทางด้านสุขภาพ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการเสริมสร้างพลังอำนาจ มากขึ้น

5. แกนนำนักศึกษาพยาบาลมีความรู้และทักษะการปฏิบัติงานเกี่ยวกับชุมชนค่อนข้างน้อยดังนั้น อาจารย์พี่เลี้ยงควรมีการแนะนำเกี่ยวกับ ความรู้เกี่ยวกับชุมชนไม่ว่าจะเป็นในด้านโครงสร้าง องค์ประกอบ ลักษณะของชุมชนประเภทต่าง ๆ และกระบวนการภายในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมและประเพณีในแต่ละชุมชน และการ

เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนตามสภาพจริง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่แกนนำนักศึกษาจะต้องเข้าใจเพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมตามสภาพและความต้องการของประชาชนชุมชนนั้น ๆ ได้

6. ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาแกนนำนักศึกษา ควรสร้างบรรยากาศที่เน้นให้แกนนำนักศึกษามีความรู้สึกอิสระ สนุก และได้ความรู้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมควรมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาเครือข่าย และรูปแบบการพัฒนาแกนนำนักศึกษาพยาบาล ผู้นำการสร้างเสริมสุขภาพ แต่การพัฒนาเครือข่ายยังไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการกำหนดตัวชี้วัด และศึกษาประสิทธิภาพของการสร้างเครือข่าย

2. เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลจะเป็นผู้นำทางสุขภาพรุ่นใ เป็นพยาบาลวิชาชีพต่อไป ดังนั้นควรมีการวิจัยและพัฒนาแกน นักศึกษาพยาบาลในการปลูกฝังและสร้างความตระหนักให้เ ความสำคัญของสุขภาพ และการมีวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพ อย่ ต่อเนื่อง

3. เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้แกนนำนักศึกษาได้ไปจัดกิจกร การสร้างเสริมสุขภาพในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้นอกหลักสูตร แ เสริมสร้างจิตอาสาให้กับแกนนำนักศึกษา ดังนั้นในการศึกษาค ต่อไปควรมีการประเมิน หรือศึกษาเชิงลึกถึงความมีจิตอาสา หร จิตสาธารณะในแกนนำนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. ศิริพร ขัมภลิขิต. แนวคิดหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตที่สอดคล้องกับการปฏิรูประบบบริการสุขภาพไทย. เอกสารประกอบการสัมมน พยาบาลศาสตร์ศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 3 การพัฒนาการจัดการหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตเพื่อตอบสนองการปฏิรูประบบบริการ สุขภาพไทย วันที่ 23-15 กรกฎาคม 2544. กรุงเทพมหานคร; 2544.
2. Maltby, H.J.& Robinson, S.The role of baccalaureate nursing students in the matrix of health promotion. Journal of Community Health Nursing.1998;15(3): 135-142.
3. เกษร สำเภาทอง และ ลภัสรดา หนุ่มคำ. ความรู้ ทักษะ และความต้องการพัฒนาด้านการส่งเสริมสุขภาพของพยาบาลปฏิบัติงานการ ส่งเสริมสุขภาพในกรุงเทพและปริมณฑล. วารสารพยาบาล.2550; 56 (1-2) ม.ค.- มิ.ย.
4. ผ่องศรี ศรีมรกต และคณะ. รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพอย่าง ยั่งยืนด้านการออกกำลังกาย การบริโภค และการจัดการความเครียดอย่างมีส่วนร่วมของประชาคม ในคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันสมทบ. รับ ทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดลประเภทเงินงบประมาณแผ่นดินประจำปี2551. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; 2551.
5. สุมิตรา โพธิ์ปาน.ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพยาบาล วิชาชีพที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย นเรศวร; 2551.
6. อติญาณ์ ศรเกษตริน และ อรวรรณ ชัยพันธุ์. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างเจตคติต่อการส่งเสริมสุขภาพของนักศึกษาพยาบาล. วารสารการศึกษาพยาบาล. 2550;18 (51) ม.ค.-มิ.ย.
7. นันวรรณ สุวรรณรูป. ปัญหาสุขภาพและการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ บทบาทและสมรรถนะของพยาบาลในการส่งเสริมสุขภาพ. ใน ศิริพร ขัมภลิขิต (บรรณาธิการ). คู่มือการสอนการส่งเสริมสุขภาพในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต. ที่ประชุมคณบดีและหัวหน้า สถาบันการศึกษา สาขาพยาบาลศาสตร์ของรัฐ ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย; 2545: 15-17.
8. เสถียร จิรรังสิมันต์. ความรู้เกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย. (on line). สำนักส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมองค์กรเครือข่าย สำนักงาน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(25 มีนาคม2553); 2549.
9. พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์. ก้าวใหม่สู่บทบาทใหม่ในการบริหารการพยาบาล. กรุงเทพมหานคร:วังใหม่บลูพริ้นต์; 2544.